

МИСТЕЦТВОЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ ХХ СТ. КНИЖКОВОЇ ІЛЮСТРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ВІТЧИЗНЯНОЇ КНИЖКОВОЇ ГРАФІКИ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТ.

7.072.2:76.038.532:821.161.2-93
ID ORCID 0000-0002-3666-0604

Токар М. І. Мистецтвознавчі дослідження ХХ ст. книжкової ілюстрації української дитячої літератури крізь призму вітчизняної книжкової графіки першої третини ХХ ст. Стаття присвячена розгляду вітчизняної мистецтвознавчої історіографії, присвяченої проблемам розвитку графічного мистецтва в Україні ХХ — початку ХХІ століття. Виявлено, що особливі зусилля докладено такими науковцями, як О. Лагутенко, Л. Соколюк, Ю. Бірюлов та ін.; книжковій графіці другої пол. ХХ — поч. ХХІ ст. присвячено науковій праці О. Голубця, Р. Яціва, М. Гнатюка. З'ясовано, що книжкова ілюстрація української дитячої літератури ще не отримала належного наукового висвітлення та продовжує бути полем мистецтвознавчого дослідницького пошуку.

Ключові слова: вітчизняні мистецтвознавчі дослідження, книжкова ілюстрація, українська дитяча література, книжкова графіка, ХХ століття.

Токар М. И. Искусствоведческие исследования ХХ в. книжной иллюстрации украинской детской литературы сквозь призму отечественной книжной графики первой трети ХХ в. Статья посвящена рассмотрению отечественной искусствоведческой историографии, посвященной проблемам развития графического искусства в Украине ХХ — начала ХХІ века. Выявлено, что особые усилия приложены такими учеными, как А. Лагутенко, Л. Соколюк, Ю. Бириулов и др.; книжной графике второй пол. ХХ — нач. ХХІ в. посвящены научные работы О. Голубца, Р. Яцива, Н. Гнатюка. Выяснено, что книжная иллюстрация украинской детской литературы еще не получила должного научного освещения и продолжает быть полем искусствоведческого исследовательского поиска.

Ключевые слова: отечественные искусствоведческие исследования, книжная иллюстрация, украинская детская литература, книжная графика, ХХ век.

Tokar M. Art critics researches of the XX century of the book illustration of Ukrainian children literature through the prism of native book graphics of the first third of the XX century.

Background. The problem of artistic solution of images of heroes of Ukrainian children literature is being studied in the interdisciplinary space of art critics, literary studies and cultural studies. Despite the fact that the children book as it is, in Ukraine in particular, is undoubtedly a complex and systematic phenomenon, it is the art-critics approach that allows us to identify trends in development.

Among the scientific researches covering this issue, a significant layer is occupied by the generalizing sources devoted to the consideration of the cultural and artistic situation in Ukraine, to the problems and phenomena of Ukrainian graphic arts of the time that is being investigated and the previous period, that is the first half of the twentieth century. The appeal to this period allows us to trace the heredity of the traditions of illustration of the Ukrainian children classical literature, which has been preserved despite the difficult conditions of the existence of national art in the USSR.

Objectives. Research of art critics explorations of the twentieth century of the book illustration of Ukrainian children literature through the prism of scientific study of the native book graphics of the first third of the twentieth century.

Methods. Realizing that the Ukrainian children book of the second half of the twentieth century originates in the traditions of the national book graphics of the first third of the twentieth century, it is important to consider the main research observations concerning this period.

The Ukrainian scholars at the very beginning highlighted the mentioned problem in such works as “Book Graphics in Ukraine” (1962) by B. Lobanovsky [9], “Covers and Titles of the Ukrainian Book of the 20–30s” (1974) by D. Gorbachev [6]. In the 1980s,

in particular, Y. Biryulov in his dissertation study entitled “The style of the secession in the art of Lviv at the end of the 19th and the beginning of the 20th century” (1986) [1], S. Bilokin in the exploration of the “Multicolouring by Paul Kovzhun” (1988) [2], R. Yatsiv in the article “Painting and form animated by the creator: graphics of the artist P. Kovzhun” (1989) [13] etc. turn to the study of the development of Ukrainian graphics of the first third of the twentieth century.

In independent Ukraine, attention has been paid to the formation of a new Ukrainian book and the role of individual artists in the monographs by Y. Biryulov “The Art of Lviv Secession” [3], O. Lagutenko “Ukrainian Graphics of the First Third of the twentieth century” [7].

The creativity of the Boychukists and their contribution to the native book graphics is thoroughly investigated in the monograph “Graphics of Boichukists” by L. Sokolyuk [11].

The question concerning the place of book illustration in the art of Lviv is violated by Lviv art historian O. Holubets in his dissertation “The artistic environment of Lviv in the second half of the twentieth century” (2003) [5]. The further development of the book graphics is devoted to the thorough research by R. Yatsiv “Lviv Graphics” (12).

M. Hnatyuk, in particular, explains the traditions of illustrating children literature in Ukraine in his article “Traditions of Illustration of Children Literature in Ukraine” [4].

O. Lamonova devotes her dissertation study “Kyiv Book Graphics of the late 50’s – early 70’s of the twentieth century. Trends in development, Stylistics, Masters” to problems of the Kyiv school of book graphics of this period, that mostly appeared in the field of children book illustration (2006) [8].

His work “Graphic art of Transcarpathia of the second half of the twentieth century: stages of development, stylistic peculiarities” I. Nebesnik devotes to book graphics [10].

Results. Thus, as the condition of scholarship of historiography demonstrates, the national art critics science pays considerable attention to the problems of the development of graphic art in Ukraine from the twentieth to the beginning of the twenty-first century. Special efforts have been made by such scholars as O. Lagutenko, Y. Biryulov, L. Sokolyuk, and others in the study of the creativity of the artists of the first half of the twentieth century, mainly 1920–1930’s. However, children book illustration branch of the book graphics of the second half of the twentieth – beginning of the twenty-first centuries has not yet received proper scientific coverage and continues to be the field of exploratory search, although it has been considered in the scientific works by O. Golubtsya, R. Yatsiva, M. Hnatyuk.

Keywords: native art critics researches, book illustration, Ukrainian children literature, book graphics, the twentieth century.

Постановка проблеми. Проблематика художнього рішення образів героїв української дитячої літератури досліджується у міжпредметному просторі мистецтвознавства, літературознавства та культурології. Незважаючи на те, що дитяча книга як така, і в Україні зокрема, безсумнівно є комплексним та системним явищем, саме мистецтвознавчий підхід дозволяє виявити тенденції розвитку її ілюстрування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українськими науковцями зазначена проблема була висвітлена насампочаток у працях Б. Ло-

бановського [9], Д. Горбачова [6]. У 1980-х рр., зокрема, Ю. Бірюльов [1], С. Білокінь [2], Р. Яців [12; 13] та ін. звертаються до вивчення розвитку української графіки першої третини ХХ століття.

У незалежній Україні зацентровано увагу на формуванні нової української книги та ролі окремих художників Ю. Бірюльовим [3], О. Лагутенко [7].

Творчість бойчукістів та їхній внесок у вітчизняну книжкову графіку ґрунтовно досліджує Л. Соколюк [11].

Питання про особливе місце книжкової ілюстрації в мистецтві Львова порушує львівський мистецтвознавець О. Голубець у своєму дисертаційному дослідженні «Мистецьке середовище Львова другої половини ХХ століття (соцреалізм і свобода творчості)» (2003) [5]. Подальшому розвитку книжкової графіки присвячене ґрунтовне дослідження Р. Яціва «Львівська графіка. 1945–1990. Традиції і новаторство» (12).

Традиції ілюстрування дитячої літератури в Україні досліджує М. Гнатюк [4].

О. Ламонова присвятила дисертаційне дослідження проблематиці київської школи книжкової графіки кін. 1950-х — поч. 1970-х рр., яка переважно виявила себе у сфері дитячого книжкового ілюстрування (2006) [8].

Книжкову графіку Закарпаття зазначеного періоду розглядає також І. Небесник [10].

Постановка завдання. Дослідити мистецтвознавчі розвідки ХХ ст. книжкової ілюстрації української дитячої літератури крізь призму наукового вивчення вітчизняної книжкової графіки першої третини ХХ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед наукових розвідок, що висвітлюють зазначене питання, вагомий шар становлять узагальнюючі джерела, присвячені розгляду культурно-мистецької ситуації в Україні, проблемам і явищам українського графічного мистецтва доби, яка досліджується, та попереднього часу, тобто першої половини ХХ століття. Звернення саме до цього періоду дозволяє простежити спадкоємність традицій ілюстрування української дитячої класичної літератури, яка зберігалася попри складні умови існування національного мистецтва в СРСР.

Отже, усвідомлюючи, що українська дитяча книга другої половини ХХ століття своїм корінням пов'язана з традиціями вітчизняної книжкової графіки першої третини ХХ століття, важливо розглянути основні дослідницькі спостереження саме цього періоду.

Варто зазначити, що дослідження, присвячені питанням розвитку національного мистецтва, отримали змогу на оприлюднення та повноцінне обговорення у науковій спільноті лише за умов становлення України як незалежної держави. Однак перші поодинокі кроки у цьому напрямку робилися українськими науковцями вже у 1960–1970-х роках, що засвідчують публікації Б. Лобановського [9], Д. Горбачова [6]. Протягом 1980-х з'являється низка досліджень, у яких, зокрема, порушуються питання про роз-

виток української графіки першої третини ХХ століття. Це насамперед розвідки Ю. Бірюльова [1; 3], С. Білоконя [2], Р. Яціва [13] та ін.

З набуттям Україною незалежності питання формування нової української книги, роль окремих художників у цьому процесі висвітлюється в узагальнюючих ґрунтовних працях Ю. Бірюльова [3], О. Лагутенко [7]. Зазначені автори розглядають насамперед нову книгу в контексті розвитку української версії стилю модерн («сецесія» — на західноукраїнських землях) на зламі ХІХ–ХХ століть, у час, коли новий стиль прищеплюється в мистецькому середовищі Львова. Дослідники Ю. Бірюльов, О. Лагутенко вказують на вагому роль у реформуванні львівського мистецтва книги художника Станіслава Дембіцького, новаторство якого полягало в тому, що «згідно з ідеями сецесії все оформлення книги митець підкорював завданню створення її цілісного художнього образу» [3, с. 137]. О. Лагутенко уточнює: це враження єдності створювалося завдяки тому, що «всі елементи книжки — обкладинка, титул, шмуцтитули, ілюстрації, заставки, кінцівки — вирішені в одному пластичному ключі, з виразною площинністю зображень, контрастністю кольорових сполучень чорного і білого» [7, с. 29].

Також Ю. Бірюльов відзначає важливу роль І. Труша у розвитку нової української книги, а саме в обстоюванні принципів книжкового синтезу, на активну підтримку новаторських ідей з боку інших художників, зокрема Юліана Панькевича, Теофіла Терлецького, Гната Колцуняка, Олени Кульчицької, Павла Ковжуна [3, с. 138–141]. Окрему розвідку, присвячену творчості графіка П. Ковжуна, здійснив Р. Яців, результати її було опубліковано в статті, а згодом урахувано у ґрунтовному дослідженні, присвяченому подальшому розвитку львівської графіки вже за радянських часів [12; 13].

Дослідниця О. Лагутенко відзначає новаторський характер діяльності Михайла Жука в царині книжкової графіки, вказуючи на те, що взірцем для майстра слугували твори польського художника доби модерну Станіслава Виспянського, новатора польської книги [7, с. 53]. Утілення нових принципів ілюстрування дослідниця показує на прикладі художнього оформлення книжки М. Коцюбинського «Тіні забутих предків». О. Лагутенко відзначає застосування художником етнографічних мотивів: він накладає на форми крила орнамент, традиційний для українського народного мистецтва, вводить до композиції фрагмент гуцульського різьбленого дерев'яного тареля. Також вона вказує на те, що й шрифти художник прагнув наблизити до національного звучання, — пояснюючи, що така увага до національних традицій зумовлена не лише змістом твору, а й особистими поглядами митця, багатолітнім спілкуванням з М. Коцюбинським, а також такими видатними діячами української культури, як М. Біляшівський, М. Вороний, М. Лисенко та ін. На думку О. Лагутенко, художник прагнув поєднати традиційні орнаментальні мотиви народної творчості з пластичною мовою стилю

модерн, рухаючись у напрямі від загальноєвропейського стилю до пошуку його національних варіантів [7, с. 54].

О. Лагутенко розглядає етапи розвитку вітчизняної книги цього періоду, пов'язані з діяльністю таких майстрів, як Г. Нарбут, М. Бойчук, А. Петрицький та багатьох інших. Відзначаючи особливості нарбутівського підходу до освоєння традицій книжкової графіки, який полягав у переосмисленні старих шрифтів, орнаментів, композицій, вона разом із тим вбачає у творах митців нарбутівського напрямку помітні впливи різних сучасних їм художніх течій — футуризму, неопримітивізму, експресіонізму, кубізму, конструктивізму при домінуванні традиційних мотивів [7, с. 109].

О. Лагутенко простежує ідейну спорідненість між нарбутівським баченням книги та концепцією бойчукістів, яка охоплювала різні види образотворення і книжку зокрема. Автор на прикладі обкладинок книжок, виконаних на замовлення черкаського видавництва «Сіяч» (серед яких і твори І. Франка), показує, що мова майстрів «робітні Бойчука» вирізняється лаконічністю, врівноваженістю, свідомим використанням властивостей графічної техніки й матеріалу [7, с. 109–110].

Внесок художників із когорти бойчукістів у розвиток вітчизняної книжкової графіки у своїй монографії докладно розкриває Л. Соколюк. До її уваги потрапляють ілюстрації О. Сахновської, С. Налепинської-Бойчук, І. Падалки, В. Седяра до великої кількості книжок української та світової літератури, серед яких твори Л. Українки, І. Франка, Т. Шевченка [11]. Відзначаючи вагомий внесок О. Сахновської в розвиток мистецтва ілюстрації, дослідниця бачить її своєрідність у тому, що художниця «не сприймала бойчукізм як замкнену систему... нове, що привносить Сахновська в свої дереворити і що відрізняє її від інших представників бойчукізму в гравюрі, — це дещо від притаманного їй живописного сприйняття дійсності, живих вражень від неї» [11, с. 45].

Л. Соколюк відзначає роль видання повісті С. Васильченка «Олив'яний перстень» у художньому рішенні С. Налепинської-Бойчук (1930) в розвитку української книги першої третини ХХ століття. На думку дослідниці, надбанням художниці було створення єдиної системи зорової організації матеріалу з виділенням головних і підпорядкованих частин, досягненням їх сумірності [11, с. 50].

У цьому ж дослідженні розглянуто та оцінено внесок іншого бойчукіста, І. Падалки, у розвиток вітчизняного книговидання. Л. Соколюк зазначає, що художнику були притаманні орієнтація на традиції старої української гравюри, вибірки та лубка, прагнення надати оформлюваним виданням характерних національних рис [11, с. 79]. Дослідниця також показує значення творчості учнів І. Падалки — О. Довгала та М. Котляревської — для вітчизняного мистецтва книги [11, с. 104]; вважає, що однією з суттєвих ознак стилю його школи був м'який гумор, який

своїм корінням пов'язаний зі сміховою культурою українського народу [11, с. 111]. Окрему увагу Л. Соколюк приділяє аналізу ілюстрацій І. Падалки до «Енеїди» І. Котляревського та «Кармалюка» М. Старицького [11, с. 120–121].

Л. Соколюк вперше у вітчизняному мистецтвознавстві на широкому історико-культурному тлі відтворює історію виникнення й існування ілюстрацій та сюжетних кінцівок для «Кобзаря» Т. Шевченка у виконанні бойчукіста, самобутнього графіка В. Седяра, аналізує їх значну частину [11, с. 163–169]. Осмислення цього етапного твору в історії ілюстрування поезій Т. Шевченка є особливо значущим для нашого дослідження, оскільки дозволяє простежити трансформації в розкритті класичного матеріалу, побачити творчі надбання та знахідки художника, творчість якого увібрала в себе як досвід національного народного мистецтва, так і кращі здобутки мистецтва європейського.

Таким чином, огляд досліджень, які стосуються проблем розвитку української книги першої половини ХХ століття, показав, що повноцінне розв'язання поставлених у них завдань стало можливим лише з набуттям Україною незалежності. Тогочасна українська книга, й дитяча зокрема, розвивалася з чіткою орієнтацією на застосування найкращих надбань національної культури та з урахуванням тенденцій розвитку європейського мистецтва. Однак, оскільки радянська модель мистецтва як обслуговуючого знаряддя ідеологічної машини була несумісною із зазначеними прагненнями, напрямок руху національного мистецтва книги, розпочатий у першій третині ХХ століття, був різко змінений, а передача традицій, закладених його творцями, наступним поколінням митців була значно ускладнена, а іноді і просто припинена.

Подальшому розвитку книжкової графіки присвячене ґрунтовне дослідження Р. Яціва «Львівська графіка» (1992) [12]. Слід зазначити, що питання про місце книжкової ілюстрації в мистецтві Львова порушує львівський мистецтвознавець О. Голубець у своєму дисертаційному дослідженні «Мистецьке середовище Львова другої половини ХХ століття (соцреалізм і свобода творчості)» (2003) [5]. Відзначаючи, що розвитку графіки у Львові сприяло існування в структурі Українського поліграфічного інституту ім. Івана Федорова відділу «Художнє оформлення книги», мистецтвознавець усе ж таки наголошує на тому, що підйом книжкової ілюстрації у цей час, звернення до неї багатьох видатних митців обумовлені можливістю «маскувати» свої творчі пошуки під книжкову ілюстрацію [5, с. 14]. О. Голубець особливо відмічає вплив таких художників-графіків, як Є. Лисик, І. Остафійчук, Ю. Чаришніков, О. Аксінін, на мистецьке середовище Львова та молоде покоління [5, с. 14].

Значний внесок у висвітлення питання про розвиток дитячої книжкової ілюстрації зробив М. Гнатюк [4]. Узагальнюючим результатом його розвідок стала публікація, присвячена традиції ілюстрування дитячої літератури в Україні. У ній

автор розглядає основні етапи розвитку книжкової ілюстрації з часів «Букваря» Івана Федорова, оглядово висвітлює творчість видатних художників, що працювали в галузі книжкової ілюстрації, стверджуючи, що «Галичина — головне місце виникнення і розвитку української дитячої книжкової ілюстрації» [4, с. 124]. М. Гнатюк називає знакові постаті, такі як Г. Нарбут, М. Жук, П. Ковжун, О. Судомора, М. Бойчук та ін., зусиллями яких формувалася національна книга першої третини XX століття, в тому числі й дитяча. Розглядає доробок О. Кульчицької, В. Касіяна, С. Караффи-Корбут, М. Яціва, І. Остафійчука, І. Пеніка, Г. Якутовича, що вже склав золотий фонд національної дитячої книги. Торкається проблем сучасної української дитячої книги.

Важливий ракурс вивчення української книжкової графіки другої половини XX — початку XXI ст. окреслено у розвідках, присвячених дослідженню регіональних графічних шкіл.

Так, дисертаційне дослідження О. Ламонової присвячено проблематиці київської школи книжкової графіки кінця 50-х — початку 70-х років XX ст., яка переважно виявила себе у сфері дитячого книжкового ілюстрування (2006) [8]. Проте варто зазначити, що авторка зосереджується на суто мистецтвознавчому аспекті генези графічного мистецтва та практично не звертається до питань дитячої книги як художнього цілого. Книжкова графіка показана О. Ламоновою у взаємозв'язку з провідними тенденціями образотворчого мистецтва 1950–1970-х рр. та в порівнянні з тенденціями переважно московської школи графіки. Аналіз творчості мистців цього часу (серед яких такі відомі ілюстратори дитячої книги, як Г. Якутович, С. Адамович, О. Губарев та ін.), визначення їхніх техніко-технологічних та стилістичних уподобань є для нас цінним матеріалом, оскільки київська книжкова графіка 1950–1970-х рр. розгортається переважно в напрямку ілюстрування дитячої книги. Зокрема відзначимо доволі аргументовану періодизацію книжкової графіки київської школи зазначеного часу, що здійснено авторкою на підставі критеріїв зміни технічних, формально-стилістичних та композиційних рис у творах, зорієнтованих переважно на дитячого читача [8, с. 17–19].

Книжкову графіку Закарпаття зазначеного періоду розглядає І. Небесник. Зважаючи на те, що ілюстрація власне дитячої книги не перебирає на себе головну увагу вченого, І. Небесник торкається проблематики візуальної репрезентації образів персонажів класиків вітчизняної літератури. Особливо цікавим є період 1960–1970-х рр., якому автор приділяє увагу як часу «професіоналізації» книжкової графіки краю, пов'язаному з творчістю В. Скаандія, М. Митрика, В. Петрецького та ін. [10].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, як демонструє стан вивченості історіографії, вітчизняна мистецтвознавча наука приділяє помітну увагу проблемам розвитку графічного мистецтва в Україні XX — початку XXI століття. Особливі зусилля

докладено науковцями, такими як О. Лагутенко, Ю. Бірюльов, Л. Соколюк та ін., у дослідження творчості мистців першої половини XX ст., переважно 1920–1930-х рр. Утім, книжкова графіка часу другої пол. XX — поч. XXI ст., хоча і розглядається у наукових працях О. Голубця, Р. Яціва, М. Гнатюка, її дитяче відгалуження поки що не отримало належного наукового висвітлення та продовжує бути полем дослідницького пошуку.

Література:

1. Бірюлев Ю. А. Стиль сецессион в искусстве Львова конца XIX — начала XX века [Текст] : дис. ... канд. искусствоведения : 17.00.04 / Бирюлев Юрий Александрович. — М., 1986. — 220 с.
2. Білокінь С. Многоцвіття Павла Ковжуна [Текст] / С. Білокінь // Вітчизна. — 1988. — № 6. — С. 178–186.
3. Бірюльов Ю. Мистецтво львівської сецесії [Текст] / Ю. Бірюльов. — Львів : Центр Європи, 2005. — 184 с.
4. Гнатюк М. В. Традиції ілюстрування дитячої літератури в Україні [Текст] / М. В. Гнатюк // Карпатські бібліотечно-краєзнавчі студії : збірник праць / МОН України, Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника ; відповід. ред. М. В. Бігусяк ; наук. ред. О. Б. Гуцуляк. — Івано-Франківськ : НБ ПНУС, 2015. — Вип. 1. — С. 123–135.
5. Голубець О. Мистецьке середовище Львова другої половини XX століття (соцреалізм і свобода творчості) [Текст] : автореф. дис. ... доктора мистецтвознавства : 17.00.05 / О. Голубець. — К., 2003. — 31 с.
6. Горбачев Д. Обложки и титулы украинской книги 20–30-х годов [Текст] / Д. Горбачев // Сов. графика 73. — М. : Сов. художник, 1974. — С. 146–152.
7. Лагутенко О. Українська графіка першої третини XX століття [Текст] / Ольга Лагутенко. — К. : Грані-Т, 2006. — 240 с.
8. Ламонова О. Київська книжкова графіка кінця 50-х — початку 70-х років XX століття. Тенденції розвитку, стилістика, майстри [Текст] : автореферат дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.05 / О. В. Ламонова ; Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, Нац. акад. наук України. — К., 2006. — 20 с.
9. Лобановский Б. Книжная графика на Украине [Текст] / Б. Лобановский // Искусство книги, 1958–1960 : [сборник]. Вып. 3 / [сост. : Ю. А. Молок, В. Н. Ляхов, М. С. Кикоть ; редкол. : Д. А. Шмаиринов и др.]. — М. : Искусство, 1962. — С. 79–89.
10. Небесник І. (мол.) Графічне мистецтво Закарпаття другої половини XX століття : етапи розвитку, стилістичні особливості [Текст] : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.05 / Небесник Іван Іванович ; М-во освіти і науки України, Львів. нац. акад. мистецтв. — Львів, 2015. — 20 с.
11. Соколюк Л. Графіка бойчукістів [Текст] / Людмила Соколюк. — Нью-Йорк ; Х. : Видання часопису «Березіль» : Видавництво М. П. Коць, 2002. — 224 с. : іл. — ISBN 966-95620-7-4.
12. Яців Р. М. Львівська графіка. 1945–1990. Традиції і новаторство [Текст] / Р. М. Яців. — К. : Наукова думка, 1992. — 118 с.
13. Яців Р. Одушевлена творцем фарба і форма : графіка художника П. Ковжуна [Текст] / Р. Яців // Наука і суспільство. — 1989. — № 8. — С. 42–45.

References:

1. Biryulev, Yu. A. (1986). Stil' setsession v iskusstve L'vova kontsa XIX — nachala XX veka [The style of the secession in the art of Lviv at the end of the 19th and the beginning of the 20th century]. *Candidate's thesis*. Moscow. (In Russian).
2. Bilokin, S. (1988). Mnohotsvittia Pavla Kovzhuna [Multicolouring by Paul Kovzhun]. *Vitchyzna. — Homeland*, 6, 178–186. (In Ukrainian).

3. Biriulov, Yu. (2005). *Mystetstvo lvivskoi setsesii* [The Art of Lviv Secession]. Lviv : Tsentri Yevropy. (In Ukrainian).
4. Hnatiuk, M. V. (2015). Tradytzii iliustruvannia dytiachoi literatury v Ukraini [Traditions of Illustration of Children Literature in Ukraine]. *Karpaty bibliotekno-kraieznavchi studii — Carpathian Library and Regional Studies, 1*, 123–135. (In Ukrainian).
5. Holubets, O. (2003). Mystetske seredovyshe Lvova druhoi polovyny XX stolittia (sotsrealizm i svoboda tvorchosti) [The artistic environment of Lviv in the second half of the twentieth century]. *Extended abstract of doctor's thesis*. Kyiv. (In Ukrainian).
6. Gorbachev, D. (1974). Oblozhki i tituly ukrainskoy knigi 20–30-kh godov [Covers and Titles of the Ukrainian Book of the 20–30s]. In *Sov. grafika 73 — Soviet Graphics 73*, (pp. 146–152). Moscow : Sov. khudozhnik. (In Russian).
7. Lahutenko, O. (2006). *Ukrainska hrafika pershoi tretyny XX stolittia* [Ukrainian Graphics of the First Third of the twentieth century]. Kyiv : Hrani-T. (In Ukrainian).
8. Lamonova, O. (2006). Kyivska knyzhkova hrafika kintsia 50-kh — pochatku 70-kh rokiv XX stolittia. Tendentsii rozvytku, stylistyka, maistry [Kyiv Book Graphics of the late 50's — early 70's of the twentieth century. Trends in development, Stylistics, Masters]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. (In Ukrainian).
9. Lobanovskiy, B. (1962). Knizhnaya grafika na Ukraine [Book Graphics in Ukraine]. In *Iskusstvo knigi, 1958–1960 — Art of Book Design, 1958–1960*. (Yu. A. Molok, V. N. Lyakhov, M. S. Kikot', comps). (Issue 3), (pp. 79–89). Moscow : Iskusstvo. (In Russian).
10. Nebesnyk, I. (mol.). (2015). Hrafichne mystetstvo Zakarpattia druhoi polovyny XX stolittia : etapy rozvytku, stylistychni osoblyvosti [Graphic art of Transcarpathia of the second half of the twentieth century : stages of development, stylistic peculiarities]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lviv. (In Ukrainian).
11. Sokoliuk, L. (2002). *Hrafika boichukistiv* [Graphics of Boichukists]. New York ; Kharkiv : Vydannia chasopysu "Berezil" : Vydavnytstvo M. P. Kots. (In Ukrainian, Russian & English).
12. Yatsiv, R. M. (1992). *Lvivska hrafika. 1945–1990. Tradytzii i novatorstvo* [Lviv Graphics. 1945–1990. Traditions and Innovation]. Kyiv : Naukova dumka. (In Ukrainian).
13. Yatsiv, R. (1989). Odushevlена tvortsem farba i forma : hrafika khudozhnyka P. Kovzhuna [Painting and form animated by the creator : graphics of the artist P. Kovzhun]. *Nauka i suspilstvo — Science and Society, 8*, 42–45. (In Ukrainian).

28.03.2018